

Met de installatie *Portrait of a Landscape* van Pierre-Philippe Hofmann (1976), in een organisatie van deSingel en het VAI, bewijst de architectuur van deSingel eens te meer haar kwaliteit als tentoonstellingsruimte. In de wandelgang, ter hoogte van de vestiaire, met zicht op een van de patio's, vormen 72 beeldschermen een plint waarin 2700 filmpjes naast elkaar een soort caleidoscopische horizon te zien geven. Sommige beelden zijn in zwart-wit, andere in kleur, elk fragment duurt één minuut lang.

Pierre-Philippe Hofmann, *Portrait of a Landscape*, 2020, © Hofmann

Pierre-Philippe Hofmann, *Portrait of a Landscape*, 2020, © Hofmann

Een blik op de alledaagse onwerkelijkheid

Portrait of a Landscape van Pierre-Philippe Hofmann

Pierre-Philippe Hofmann, *Portrait of a Landscape*, 2020, © Hofmann

Pierre-Philippe Hofmann, *Portrait of a Landscape*, 2020, © Hofmann

Elk filmpje toont een aspect van het Zwitserse landschap. Hofmann richtte zijn camera op wat Umberto Eco ooit omschreef als de 'alledaagse onwerkelijkheid'. Onopvallende stadsbeelden, non-lieux, een stapel brandhout langs de weg, een druppende kraan, een boomgaard, een verkeersbord, een schutting, een man met een rode plastic zak in de hand in het veld... Daarnaast komt ook het sublieme landschap met spectaculaire berggezichten, zonsondergangen, sneeuwbeelden met het alom aanwezige wit dat een zekere abstractie inluidt... Maar Hofmann heeft ook vaak oog voor de alledaagse situaties die een zekere onwerkelijkheid in zich dragen en daardoor komisch of surrealistisch aandoen, zoals een schietstand tegen een berghelling, of een gekleurde paal in het sneeuwlandschap, of een onderhoudsstelling rond een fors borstbeeld dat door de specifieke inslag van het zonlicht iets theatraals krijgt. De fotografieliefhebber herkent de blik van Walker Evans, Bernd en Hilla Becher, maar ook Jeff Wall en zijn fotografische composities die 'the uncanny' of het unheimliche van de dagelijkse situaties tot een soort dramatische film verheffen.

Het mooie aan de installatie in deSingel in Antwerpen is dat je dit seriële portret van het Zwitserse landschap kan bekijken tegen de achtergrond van de patio-tuin. In één blik versmelt het met het landschap van de tuin, met hier en daar een kunstwerk, een bank, een passant... Plots lijkt het gecomponeerde beeld dat Hofmann ons toont een spiegel voor onze

Plots lijkt het gecomponeerde beeld dat Hofmann ons toont een spiegel voor onze omgeving, de Vlaamse biotoop waar de menselijke activiteit de ruimte tot een amalgaam van banale plekken heeft gefragmenteerd.

omgeving, de Vlaamse biotoop waar de menselijke activiteit de ruimte tot een amalgaam van banale plekken heeft gefragmenteerd.

Portrait of a Landscape mag dan wel de ambitie hebben om Zwitserland in beeld te brengen, eigenlijk resonanceert Hofmanns vorige project *Lieux Communs / Gemeenplaatsen*¹ er nog sterk in door. Hofmann zei daar toen zelf over: 'Toen ik met mijn project begon, had ik een overweldigend verlangen om de complexiteit van het landschap van een land door middel van fotografische beelden te presenteren. Kan een beperkt aantal afbeeldingen de geest van een gebied en zijn bevolking weergeven? Ik wilde een nieuwe definitie geven aan het 'landschap' en verder gaan dan een benadering die alleen maar esthetisch zou zijn. Om alle ingrediënten van de banaliteit in mijn project te kunnen opnemen, heb ik ervoor gekozen de meest verwachte plaatsen te vermijden. Ik zou België laten zien zonder zijn gotische kathedralen, zonder zijn grote pleinen, zijn badplaatsen... en alleen geïnteresseerd zijn in de meest functionele ruimtes, meestal in de buitenwijken. Met dit alles rekening houdend heb ik een radicale werkwijze bepaald. Als het weer me toestond om onder een uniform grijze lucht te werken, liep ik langs de taalgrens. Zou er een manier zijn om het imago van het land te herstellen door me te concentreren op deze symbolische demarcatielijn? Het

werk wordt gepresenteerd in de vorm van een raster, waarop honderden afbeeldingen zijn verzameld. Ze kunnen als een geheel worden gezien, maar ze kunnen ook in detail worden gewaardeerd, zoals in het boek van Georges Pérec, *La Vie mode d'emploi*.'

In *Lieux Communs* plaatste Hofmann de beelden in een raster, een soort matrix waar je blik in alle richtingen verbanden zoekt, terwijl in *Portrait of a Landscape* de beelden horizontaal zijn georganiseerd en daardoor een grotere continuïteit suggereren. Ze werken als een imaginaire, caleidoscopische horizon. Het opwekken van een landschappelijke ervaring maakt deze installatie visueel uitermate boeiend. Temeer omdat de variatie van beelden, gaande van details tot sublieme 'postkaarten', met een Zwitserse precisie zijn gekadreed en haarscherp details doet spreken.

Protocol

Het belang van deze installatie ligt ook in de manier waarop Pierre-Philippe Hofmann tot deze 36 meter lange video-installatie kwam. Voor *Portrait of a Landscape* zette hij een zeker protocol op. Iets wat hij al deed in *Lieux Communs*. Anne Wauters schreef daar toen over: 'Het voornemen om deze lijn te volgen – eigenlijk een reisweg, een rode draad – is echter meer dan een aanleiding, het is in feite een modus operandi, een ideaal en neutraal werkproces dat een fotografische en documentaire blik toelaat op een op het eerste zicht banaal landschap: men spreekt van een *infra-landschap*, een term die André Rouillé

gebruikt om een landschap te beschrijven dat niet spectaculair is; een minimaal landschap, zonder opvallend motief of onderwerp.'

Het protocol is inderdaad ook een modus operandi, een manier om de arbitraire beeldkeuze te objectiveren en de neutraliteit van een wetenschappelijk onderzoek mee te geven. Het begint met het bepalen van de trajecten waarlangs Hofmann zijn foto's gaat nemen. Door op de kaart de snijpunten aan te duiden waar de noorderbreedte (46° en 47°) en de oosterlengte (7°, 8°, 9° en 10°) de landsgrens van Zwitserland kruisen, kon hij tien punten bepalen. Vanuit deze punten stapte hij naar Älgi Alp in het kanton Obwalden, het geografische middelpunt van Zwitserland. Om de kilometer plaatste hij zijn statief om één minuut lang een filmopname te maken in de richting van Älgi Alp, alles samen goed voor 2700 kilometer wandelen door Zwitserland en 2700 minuten film.

Het wandelen van Hofmann past evenwel niet in de traditie van 'grote' wandelaars als Matsuo Basho, Robert Macfarlane of David Le Breton, die in het wandelen een way of life zien. Eigenlijk was het wandelen voor hem simpelweg de enige manier om overal te geraken.

Natuurlijk voel je dat dit wandelen en de traagheid die dat met zich brengt, ook de beelden heeft beïnvloed. Het maakt dat je oog in de 2700 films vaak valt op

details, anekdotiek en komische effecten, maar ook op poëtische beelden die Hofmann observeerde in de natuurlijke en stedelijke landschappen.

Tijd en Ruimte

Bijzonder aan zijn project is het woord 'portret' in combinatie met landschap. Het zet een betekeniscarrousel in gang. Want een portret is een schilderij, beeld of beeltenis van een gezicht of persoon. Wil Pierre-Philippe Hofmann ons naar het landschap doen kijken als naar een gezicht, of wil hij ons door het landschap te 'portretteren' wijzen op de ontelbare expressies ervan zoals de ontelbare uitdrukkingen op een menselijk gezicht?

Met de titel wordt in elk geval duidelijk dat Hofmann zich als kunstenaar goed bewust is van de genres in de beeldende kunst en de codes en geschiedenissen die daarmee verbonden zijn.

Hofmann, geboren in Brussel, gebruikte na zijn studies aan de École de Recherche Graphique, Saint-Luc in Brussel al snel protocollen om alternatieve manieren te verkennen om de werkelijkheid weer te geven. Zo kunnen we ook 'het portret' bijna beschouwen als een protocol.

Maar onder protocol verstaat men doorgaans een geheel van vastgelegde regels en afspraken of een geheel van regels voor de uitwisseling van gegevens. In feite gaat het vooral om het objectiveren van observaties.

Één van de drijvende uitgangspunten was de vaststelling dat Zwitserland door zijn indrukwekkende

Hofmann heeft vaak oog voor alledaagse situaties die een zekere onwerkelijkheid in zich dragen en daardoor komisch of surrealistisch aandoen.

berglandschappen bijna veroordeeld is tot die clichébeelden die we kennen van toeristische ansichtkaarten. Door een protocol te ontwikkelen wilde de kunstenaar een accurater en meer representatieve voorstelling maken van de ruimte in Zwitserland. Een protocol wekt de indruk van wetenschappelijkheid, maar in zijn project wordt al snel duidelijk dat je die objectivering kunt doortrekken ad absurdum, tot daar waar de humor, de ironie of het surrealisme toeslaat.

Met zijn protocollen zette Hofmann een elementair, conceptueel kader op. De restricties die hij zichzelf daarbij oplegt, blijken paradoxaal genoeg te leiden tot een explosie van mogelijkheden, variaties en effecten.

In *Portrait of a Landscape* bespeelt Hofmann meesterlijk het genre van de fotografie en de video. Door zijn camera op een statief te plaatsen en het beeld in één vast shot te kaderen, ontstaat er een interessante spanning tussen de verstillings en het statische van een foto, en de anekdotiek van het leven dat bij wijze van spreken binnenwandelt of -rolt in het beeld.

Soms gebeurt er niks, valt er geen zuchtje wind te bespeuren, geen wolk die door de hemel drijft... en toch blijft het een tijdsgebeuren, ook al lijkt het op een foto. Het is juist wanneer mensen binnenstappen in het beeld, of een hert door het beeld springt,

of een koe plots uit het beeldkader stapt en een groene wei achterlaat, dat de magie van film en fotografie mekaar kruisen.

Het belang van die spanning tussen film en foto heeft Hofmann ook slim weten te transponeren in het gelijknamige boek. En met behulp van een app kan je in het boek de 2700 *stills* van de 2700 films aanklikken en het eigenlijke één minuut durende filmpje bekijken. Het is geen gadget om een catalogus bij de tentoonstelling te pimpen, maar het voegt wezenlijk iets toe aan de kijkervaring. In de video's kleedt het geluid – én de stilte – een prominente plaats. Soms is het niks meer dan het ruisen van voorbijrijdende auto's, of het luiden van een klok, het stromen van water, een zaagmachine... maar de geluidsfragmenten sturen en ritmeren de tijd en de kijkervaring. De geluiden maken dat Hofmanns beelden opgaan in een complexe evocatie van tijd én ruimte.

Daarmee treedt hij in het spoor van de opera Parsifal van Richard Wagner, waarin de bekende quote 'Zum Raum wird hier die Zeit' (tot ruimte wordt hier de tijd) de vraag stelt in hoeverre Tijd Ruimte maakt, of omgekeerd. Het zegt iets over hoe beide onafscheidelijk verbonden zijn en 'het harnas vormen van ons menselijk bestaan'.

Heimat

Het Landesmuseum in Zürich kocht *Portrait of a Landscape* aan. Interessant omdat het werk van Hofmann bezwaarlijk in verband kan worden gebracht

met het vasthouden of documenteren van 'die Heimat'. Dit hedendaagse kunstwerk plaatst een kanttekening en ontwikkelt een alternatief discours bij de 'heimatverzameling' van het museum met unieke stukken die de culturele geschiedenis en het vakmanschap vanaf het begin tot op de dag van vandaag belichamen. Mooi is dat *Portrait of a Landscape* ongetwijfeld een 'kritische' en complementaire rol zal gaan spelen ten aanzien van het beeldarchief, het gespecialiseerde documentatiecentrum voor fotografie van het Zwitserse Nationale Museum.

Pierre-Philippe Hofmann, *Portrait of a Landscape*, tot 9 januari 2022 in deSingel (in een organisatie van deSingel en het VAI), www.desingel.be, en begin volgend jaar in Botanique
Boek: *Portrait d'un Paysage, tentative suisse / Porträt einer Landschaft, ein Schweizer Versuch*, MER, Borgerhoff & Lambergts